

Відгук
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора,
професора кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та
освітнього менеджменту Мукачівського державного університету
Фізеші Октавії Йосипівни
про дисертацію Жовнич Олесі Володимирівни
«Система підготовки майбутніх учителів до впровадження
європейського досвіду формування життєвих навичок в учнів
початкової школи»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Ступінь актуальності теми наукової роботи
та її зв'язок із галузевими науковими програмами

В умовах глобалізованого, швидкозмінюваного та нестабільного суспільства важливою є здатність людини до адаптації, позитивної поведінки та подолання труднощів повсякденного життя шляхом набуття нею життєвих навичок (компетентностей). Початкова школа, виконуючи роль фундаменту системи національної освіти, закладає основи для формування гармонійно розвиненої особистості, сприяє її кращій соціальній адаптації та інтелектуальному й емоційному благополуччю, позитивній і здоровій поведінці. В цьому процесі одна з ключових ролей належить вчителю початкових класів, тому результат сформованості життєвих навичок в учнів початкової школи залежить, насамперед, від професійної компетентності педагога, його здатності до використання адекватних визначеним цілям методів і форм організації роботи з формування в молодших школярів життєвих навичок. Сучасний вітчизняний дискурс з проблеми формування життєвих навичок має в своєму арсеналі низку наукових досліджень, проте наукових праць, що розкривають зміст, специфіку та особливості підготовки

майбутніх учителів початкової школи до формування життєвих навичок в учнів молодшого шкільного віку, вкрай не вистачає. У цьому контексті актуалізуються наукові дослідження з проблем формування життєвих навичок зарубіжних науковців, адже в багатьох європейських країнах концепція життєвих навичок є важливою складовою змісту освіти, починаючи від дошкільної та завершуючи освітою дорослих. Європейські освітні системи активно впроваджують в практику різноманітні програми з формування та розвитку життєвих навичок в учнів з метою їх підготовки до успішної життєдіяльності, громадянської активності, здатності комунікувати в мультикультурному суспільстві, конкурентоспроможності тощо.

Відтак, актуальність теми дисертації Жовнич О.В. «Система підготовки майбутніх учителів до впровадження європейського досвіду формування життєвих навичок в учнів початкової школи» не викликає жодних сумнівів, адже вирішення проблеми дослідження уможливило розв'язання низки окреслених дисертанткою суперечностей, спричиненими вимогами сучасного ринку праці до розвиненості необхідних для успішної життєдіяльності в XXI столітті життєвих навичок і недостатньою точністю у визначенні основних компонентів системи цих навичок; швидкими темпами розповсюдження програм розвитку життєвих навичок у провідних країнах світу та недостатньою поширеністю їх на теренах України; масштабами ефективного європейського досвіду формування в учнів життєвих навичок і неготовністю українських учителів до імплементації цього досвіду.

Наведене в роботі обґрунтування актуальності теми дослідження засвідчує високий рівень розуміння О.В. Жовнич соціальної та педагогічної значущості проблеми формування життєвих навичок в учнів початкової школи та вагомість використання досвіду європейських країн на етапі підготовки майбутніх учителів початкових класів до її вирішення.

Наукова робота О.В. Жовнич узгоджується з тематичними планами наукових досліджень кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами («Педагогічний супровід особистісно-професійного

розвитку майбутнього вчителя» (РК № 0119U102999), «Розвиток професійно важливих якостей майбутніх педагогів» (РК № 0123U101566), кафедри початкової та дошкільної освіти («Підвищення якості підготовки майбутніх учителів початкових класів у контексті євроінтеграції» (РК № 0121U108285), «Підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах інтеграції України в європейський освітній простір» (РК № 0121U109684) Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз основних положень дисертаційної роботи, реферату та наукових публікацій О.В. Жовнич переконливо засвідчує досягнення мети та розв'язання окреслених завдань. Зміст роботи відповідає поставленій меті, висновки до дисертації відзначаються лаконічністю, повнотою та логічністю викладу, достатнім рівнем обґрунтованості та об'єктивності. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (677 найменувань, з яких 323 іноземними мовами) та додатків (11 додатків на 174 сторінках).

Достовірність отриманих наукових результатів у дисертації О.В. Жовнич забезпечується комплексним застосуванням методів дослідження: теоретичних (аналіз джерел наукової інформації щодо концепцій розвитку життєвих навичок і проблем їх формування в учнів і майбутніх учителів; класифікація видів життєвих навичок і узагальнення світового та європейського досвіду їх формування; дедукція та індукція для визначення структури готовності майбутніх учителів до формування в учнів життєвих навичок; моделювання для побудови структурно-функціональної моделі методичної системи підготовки майбутніх учителів до впровадження європейського досвіду формування життєвих навичок в учнів початкової школи); емпіричних (аналіз практичного європейського досвіду використання в закладах освіти програм формування та розвитку життєвих навичок; анкетування, тестування та спостереження для визначення рівнів

готовності майбутніх учителів початкових класів до формування в учнів життєвих навичок; експериментальна перевірка розробленої та апробованої на практиці методичної системи підготовки майбутніх учителів до впровадження європейського досвіду формування в учнів початкових класів життєвих навичок) і статистичних (порівняння номінальних даних для опрацювання результатів педагогічного експерименту та верифікації одержаних результатів; аналіз відмінностей між емпіричними розподілами стосовно показників готовності майбутніх учителів до впровадження європейського досвіду формування в учнів початкових класів життєвих навичок і підтвердження не випадковості таких розходжень за допомогою формул математичної статистики).

Вагомість наукового дослідження О.В. Жовнич визначається тим, що в дисертації вперше у вітчизняній педагогічній науці проведено цілісне дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів до впровадження європейського досвіду формування життєвих навичок в учнів початкової школи; запропоновано ієрархічну класифікацію життєвих навичок, яка включає м'які навички, цифрові навички, навички виживання в надзвичайних ситуаціях і навички екологічної поведінки (с. 118-149); запропоновано авторське визначення поняття «готовність майбутніх учителів до впровадження європейського досвіду формування життєвих навичок в учнів початкової школи» (с. 190), визначено структуру готовності, компонентний склад, рівні прояву і механізми розвитку досліджуваного феномену (с. 181-191); розроблено структурно-функціональну модель методичної системи підготовки майбутніх учителів до впровадження європейського досвіду формування життєвих навичок в учнів початкової школи (с. 211); визначено компоненти методичної системи підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування в учнів життєвих навичок на основі впровадження європейського досвіду (методолого-технологічний, теоретико-змістовий, особистісно-поведінковий, професійно-діяльнісний) та організаційно-педагогічні умови її реалізації (с. 199-215); структуровано та реалізовано

методичну систему підготовки майбутніх учителів до впровадження європейського досвіду формування життєвих навичок в учнів початкової школи як сукупність ієрархічно пов'язаних її структурних елементів (с. 217-302) тощо.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджуються результатами кваліфіковано здійсненого дослідження і в цілому не підлягають сумніву.

Переконливою є логіка побудови дисертаційної роботи, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. У дисертації авторкою обґрунтовано актуальність роботи, розроблено її концепцію (методологічний, теоретичний і методичний концепти), сформульовано загальну гіпотезу з її наступною конкретизацією на чотири часткові гіпотези, виділено основні дослідницькі напрями. Структура та внутрішні зв'язки між розділами та підрозділами дисертації науково доцільні й концептуально витримані. В п'яти розділах дисертаційної роботи вивчено широке коло питань, що мають теоретичну та практичну цінність для сучасної педагогічної науки та освіти в цілому. Назви розділів, як і назви параграфів, відповідають поставленим завданням.

Уваги заслуговує розроблена авторкою дисертації структурно-функціональна модель методичної системи підготовки майбутніх учителів до впровадження європейського досвіду формування життєвих навичок в учнів початкової школи (с. 211), що складається з п'яти блоків (соціально-детермінований, теоретико-методологічний, проєктувально-організаційний, діяльнісно-практичний, критеріально-результативний) та відображає етапність упровадження методичної системи імплементації європейського досвіду формування в учнів життєвих навичок у професійну підготовку майбутніх учителів початкових класів.

У висновках до кожного з розділів дисертації та загальних висновках викладено найбільш важливі наукові результати, що сприяли розв'язанню завдань дослідження та узгоджуються з ними.

Дисертаційне дослідження має істотне практичне значення. Обґрунтування дисертанткою методичної системи підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування в учнів життєвих навичок на основі впровадження європейського досвіду уможливило створення та впровадження в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти навчальних і навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій, навчальних програм та електронних навчально-методичних комплексів, що розкривають теоретичні та практичні основи методики підготовки майбутніх учителів до впровадження європейського досвіду формування життєвих навичок в учнів початкової школи – «Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності» (робоча програма вибіркової дисципліни), «Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій» (навчально-методичний посібник), «Методика формування компетентності в освітній галузі іншомовної освіти» (навчальна програма для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта); а також методичні матеріали: «Нові виклики для системи освіти в епоху цифрової трансформації суспільства», «Застосування інноваційних інтернет-технологій в процесі підготовки майбутніх учителів до іншомовного спілкування», «Нові вимоги стейкхолдерів до підготовки педагогів у вимірах сучасності» та навчальні курси: «Театралізована діяльність у соціально-виховній роботі на засадах інклюзивного підходу: досвід ЄС», «Організація різних видів театралізації дітей у закладах освіти: європейський контекст», «Основи режисури та художньо-музичного оформлення театралізованого дійства: європейський контекст», «Упровадження європейського досвіду

залучення представників соціальних служб і громадських організацій до проведення театралізованої діяльності дітей» тощо.

Цінним у контексті проведеного дослідження є його міжнародна оцінка, зокрема аналіз розробленої дисертанткою методичної системи професійної підготовки майбутніх учителів до формування життєвих навичок в учнів початкових класів з урахуванням європейського досвіду під час закордонного стажування автора в Університеті Яна Кохановського й Старопольській школі Вищій (Кельце, Республіка Польща, 2018); Університеті Менеджменту (Варна, Болгарія, 2019); Академії Економіки та Педагогіки (Прага, Чехія, 2021); Ягеллонському університеті (Краків, Польща, 2021), а також його реалізація під керівництвом автора в межах міжнародного проєкту від Еразмус+, модуль Жан Моне «Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності» («EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theatre activities in teacher training»), що відображено в дисертації на с. 217-228, а також у додатках В (с. 469), Е (с. 484-488), Є (с. 489-497).

Вважаємо, що мету дослідження досягнуто, висновки відповідають поставленим завданням. Результати засвідчують дослідницьку компетентність, наукову ерудицію та професійно-педагогічний потенціал О.В. Жовнич, її здатність до самостійного оригінального наукового пошуку, планування, проєктування, прогнозування, а, головне, отримання важливих результатів власної дослідницької діяльності та визначення перспективних напрямів дослідження.

Повнота викладених наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основний зміст дисертаційної роботи відображено в 26 наукових працях (7 – одноосібних), що відображають основні результати дослідження, з яких 21 стаття опублікована в наукових виданнях, внесених до Переліку

наукових фахових видань України, 3 – у наукових виданнях, що входять до баз Web of Science Core Collection і Scopus, окремі розділи в 2 колективних монографіях. Наукові результати докторської дисертації також додатково відображено в 24 працях, з яких: 9 тез у матеріалах науково-практичних конференцій та 15 праць в інших виданнях, у тому числі й робочі програми навчальних дисциплін, методичні посібники, коуч-зошити тощо.

Дотримання академічної доброчесності, відповідність анотації основним положенням дисертації

Дисертаційна робота Жовнич Олесі Володимирівни «Система підготовки майбутніх учителів до впровадження європейського досвіду формування життєвих навичок в учнів початкової школи» виконана самостійно з дотриманням академічної доброчесності. Анотація та реферат відображають основні положення дисертаційної роботи.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом авторці дисертації вдалося розв'язати окреслені завдання, однак, разом із загальними позитивними враженнями та вагомими висновками, висловлюємо зауваження та рекомендації до роботи:

1. Цікавим і ґрунтовним є проведений дисертанткою аналіз вітчизняного наукового дискурсу з проблем формування life skills у школярів молодших класів (§ 3.1.). Однак, робота значно виграла б, якби було проведено й опитування учителів початкових класів щодо важливості розвитку життєвих навичок учнів початкової школи та проблем, які уповільнюють ці процеси, що сприяло б більш широкому розгляду проблеми.

2. На наше переконання, дисертація могла б бути підсилена діаграмами (або гістограмами) за результатами проведених психолого-педагогічних тестів та порівняльною діаграмою до таблиці 3.3 (розділ 3, § 3.3, с. 197), що візуально сприяло б кращому сприйняттю одержаних даних.

3. Описуючи методологічні підходи щодо підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання європейського досвіду формування в учнів життєвих навичок, які сприятимуть їхній успішній

життєдіяльності в складних умовах ХХІ століття, доцільно було б вказати на взаємодію та структуру впливу методологічних підходів на досліджуваний процес.

4. Зважаючи на те, що процеси формування життєвих навичок в учнів початкових класів та апробація студентами європейських методик під час педагогічної практики (зазначено в четвертій організаційно-педагогічній умові, § 4.4) тісно пов'язані з психологічними особливостями розвитку особистості, виникає потреба в дослідженні питання психологічної готовності майбутніх учителів до цих процесів. Тому, на нашу думку, серед організаційно-педагогічних умов вивчення та імплементації європейського досвіду формування в учнів життєвих навичок у професійну підготовку майбутніх учителів початкових класів України доцільно було б виокремити організаційно-педагогічну умову, пов'язану з психологічною готовністю майбутніх учителів до формування життєвих навичок в учнів у контексті актуалізованого європейського досвіду.

5. Дисертацію збагатили б порівняльна характеристика необхідних компетентностей майбутніх учителів до впровадження європейського досвіду формування життєвих навичок в учнів початкових класів у вітчизняній та зарубіжній освіті.

Висловлені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки наукової праці, а спрямовані на їх дискусійне обговорення.

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту

Зміст дисертаційної роботи відповідає предметній галузі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Висновки щодо відповідності дисертації чинним вимогам та можливість присудження наукового ступеня

Загалом за своєю актуальністю, ступенем новизни, постановкою та способом вирішення поставлених завдань, теоретичною та практичною значущістю, а також обґрунтованістю одержаних результатів дисертація

О.В. Жовнич на тему «Система підготовки майбутніх учителів до впровадження європейського досвіду формування життєвих навичок в учнів початкової школи» відповідає вимогам пп. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів»), а її авторка, Жовнич Олеся Володимирівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту
Мукачівського державного університету

Октавія ФІЗЕШ

Підпис Октавії ФІЗЕШ засвідчую:

В.о. начальника відділу кадрів
Мукачівського державного університету

Ірина КОЛЕСНІКОВА